

Október 23.



A Széna téri felkelők

A történelmi pillanat villámfényében

Szabó bácsi és a Széna téri felkelők forradalom alatti napjai, dilemmái, döntései elevenedtek meg a gimnázium műsorában október 23-ra emlékezve. Az ünnepség után ültünk le a szereplőkkel és a forgatókönyv szerzőjével beszélgetni az előadás kapcsán felmerülő megéleéseikről. Beszélgetőtársaim Burai Patrik tanár úr, Buda Máté, Csörgő Balázs, Fenyő Ákos, Gulyás Marcell, Komjáti Orsolya, Kovács Zoltán és Vári Benedek voltak.



Az előadásra izgatott várakozással ültem be, és engedtem, hogy hasson rám a műsor. Sejtettem, hogy ezzel a rutinos szereplőgárdával, és tanár úr friss lendületével emlékezetes előadás részesei lehetünk. A saját és a nézők gratulációját is szeretném most közvetíteni felétek. Elgondolkodtató előadást láthattunk, amely megszólította és megérintette a gimnazistákat. Mi volt a titkotok?

VB: A titok szerintem az életszerű forgatókönyvben rejlik. Jól volt megírva a darab, ami megkönnyítette a szereplőkkel való azonosulást.

GM: Én azt éreztem, hogy mi ma történelem órát tartottunk. A szerepekbe nem bele akartuk élni magunkat, hanem át szeretnénk volna adni azokat az élethelyzeteket, meg szeretnénk volna éreztetni azoknak a döntéseknek a súlyát, melyekkel hőseink találkozhattak.

BM: Nagyon dinamikus volt a színdarab. Pörgősek voltak a jelenetek, minden pillanatban történt valami a színpadon, és minden mondatnak súlya volt.

KO: Rendkívül sokat számított, hogy tanár úr jól tudott motiválni minket. Sosem azt kereste, mi a hibánk, mik a hiányosságaink (legyen szó szövegtudásról vagy egy-egy karakter személyiségjegyeinek megtalálásáról), hanem azt erősítette meg, amire már rátaláltunk.

VB: Ha volt egy ötletünk, adott nekünk szabad teret, próbáljuk ki, nézzük meg, működik-e.

Mondhatjuk, hogy egy szabadságért vívott küzdelmet feldolgozó műsorban az adott szárnyakat nektek, hogy megtapasztalhattátok a szabadságot?

KZ: Mindenképpen! Lehet, hogy pátosszal teltek ezek a szavak, de nekünk ebben a folyamatban megadatott a szabadság. Nevezhetjük alkotói, vagy akár művészi szabadságnak is. Megtapasztalhattunk, hogy jó közösségben jó létrehozni valami értékeset. Hogy erőszakkal, parancsszóra nem lehet eredményt elérni, viszont a bizalom termékeny közeget teremt. De az is igaz, hogy minden látszat ellenére a miénk egy komoly közösség. Komolyan vettük a feladunkat, és ez még akkor is így van, ha néha nem így tűnt, mert különböző ütemben jutottunk el a biztos szövegtudásig.

Hogyan zajlott a szereplők kiválasztása?



BP: Amikor körvonalazódott bennem a műsor alap gondolata, az általam ismert diákok közül a szemem előtt egyszerűen életre keltek a karakterek. Volt tehát koncepció a szereplőválasztásban. Sorra kértem fel őket. Benit, Orsit, Balázst, Mátét, és aztán a többieket. Szabó bácsival kapcsolatban pedig egyszerűen eljött egy pillanat, amikor egyértelművé vált, hogy ezt az idős férfit senki más nem formálhatja meg tökéletesebben, mint Marci. Balázstra azért gondoltam versmondóként, mert voltam tavaly egy MÖK előadáson, ahol láttam őt saját verseit, slamjeit előadni.

KO: Szerintem remekül sikerült a szereplőválogatás. Valahogy úgy alakult, hogy a megjelenített személyekre mind külsőleg, mind jellemüket tekintve hasonlítottak a szereplők. Marciban (Szabó bácsi) benne rejlik például az atyai, mondhatni bácsis személyiség, Beni (Ekrel Kemal) alapvetően nyugodt, de

tud nagyon impulzív is lenni, Lucában (idős Márton Erzsébet) a bölcsesség, bennem (fiatal Márton Erzsébet) a vitatkozó hajlam van meg.

FÁ: Ennek volt köszönhető, hogy a szerepekhez karaktereket tudtunk társítani. Átélehetővé váltak a helyzetek. Fogalmazhatok úgy is, hogy átszellemültünk azzá a szereplővé, melyet eljátszottunk.

BM: A sok próba éppen ezt segítette elő. Nem kellett különösebben instruálni minket, nem volt szükség arra, hogy alaposan átbeszélje velünk tanár úr a szerepet. Észrevétlenül formálódtak a karakterek, át tudtuk venni annak az alaknak a stílusát, akinek a bőrébe bújtunk.

VB: Ha figyelmesen, és értő módon elolvastuk a szöveggönyt, rájöttünk, hogy milyenek is voltak ezek az emberek, és akkor már nem szerepet játszottunk, hanem magából a szerepből szólaltunk meg. Lelket adtunk a karaktereknek.

A darab megírása során mennyire ragaszkodtál a történelmi hűséghez?



BP: A történet teljes mértékben hű a történelemhez. Szabó János létező történelmi szereplő volt, emléktáblája megtalálható a Lövőház utcában. Ő generációs értelemben nem volt "pesti srác", 1956 októberében már majdnem 59 éves volt. Közismert megnevezése is pontosan tükrözte ezt, hiszen Szabó bácsiként szólították őt, és a történelmi irodalomban még ma is gyakran így emlegetik. Átvitt értelemben viszont igazi "pesti srác" volt, akit a legelső között végeztek ki 1957 januárjában. Ahogy a Marosán György szerepét is igyekeztem történelmi hűséggel feldolgozni.

Honnan és hogyan gyűjtöttél anyagot? Mi adta az ötletet, hogy éppen Szabó bácsi történetén keresztül írd ünnepi színdarabot?

BP: Az egyetemen részt vettem Rainer M. János tanár úr 56-os kurzusán, itt kaptam egy szemléletet arról, mi mindent lehet tanulni néhány nap eseményéből. Ez a kurzus rávilágított arra, milyen sokféle nézőpontból lehet megközelíteni egy történelmi eseményt.

1956-hoz családi szál is köt. Nagymamám unokatestvérét ugyanis 1957-ben végeztek ki, mert fel akarta robbantani a pásztói hidat. Sokáig csak a családi legendárium részeként tekintettem erre, mígnem

egyszer csak rátaláltam Eörsi László Irgalomnak nincs helye című könyvében az addig csak Geczó Pistaként ismert rokonom, Geczó István nevére, és akkor vált élővé számomra ez a történet, elevenedett meg a családi történeten keresztül a történelem. Ez a könyv ugyanis 254 olyan ember életrajzát tartalmazza, akiknek nincs emléke a történelemből, de akiknek életét ugyanannak a történelmi pillanatnak villámfénye világította meg néhány másodpercre.

Kutatásokat végeztem a Fővárosi Levéltárban is. Magát a forgatókönyvet egy nap alatt megírtam, de az adatgyűjtés, a kutatás közel 4 hónapig tartott. Nagyban segítettek munkámat tanáraink is. Az elkészült szövegből például átküldtem Bartók Béla tanár úrnak, aki meglátásaival mélyítette az általam elgondolt történet kidolgozását.

Az, hogy Szabó bácsi lett az idei műsor főszereplője, talán annak is köszönhető, hogy én mindig is vonzódtam az idős emberek derűs életszemléletéhez, bölcsességéhez.

Jó, hogy ezt mondod, mert számomra például a darab egyik üzenete épp a generációk kölcsönös egymás felé fordulása és egymás iránt tanúsított tisztelete volt. Megrendítő volt látni, hogy a darab elején Szabó bácsi elfogadja a fiatalok ajánlatát, mert belátja, hogy *„itt nemes célokról van szó, a szabadságról, valódi megbecsülésről”*, majd a darab során a fiatalok mindvégig mértékadónak tekintik Szabó bácsi erkölcsi kéréseit. Fel is vetődött bennem a kérdés, hogy vajon milyen volt együtt dolgoznotok egy ennyire fiatal tanárokkal? Hogyan, milyen hangulatban teltek a próbáitok?



VB: Érdekes, hogy pont ez az aspektusa jött át a darabnak, hiszen amikor tanár úrral az első beszélgetéseinket lefolytattuk arról, miről is fog szólni az idei műsor, akkor ő épp ezt emelte ki. Azt mondta, meg szeretné jeleníteni a generációk közti kapcsolatot. Ebben a történetben Szabó bácsi tisztasága és tisztessége a fiatalok vehemenciájával egyesül. Örülünk, hogy ez a szándék megvalósult. Egyébként egyáltalán nem okozott gondot, hogy korban ennyire közel állunk egymáshoz tanár úrral. A próbák oldott hangulatban zajlottak. Nem is mindig a gimnázium épületében. A kölcsönös kíváncsiság és tisztelet jellemezte együttműködésünket.

GM: Bizony nem mindenki egyszerre tanulta meg a szövegét, voltak, akik hamarabb, mások később tudták tökéletesen. De ez nem akadályozta a munkát, hiszen mindvégig tudtuk, hogy mi a cél, és hogy ezt a célt közösen tudjuk majd elérni.

BP: Nagyon fontos a tanár nyitott és segítõ hozzáállása, ahogy az is, hogy a tanár ezt a motiváló légkört csak akkor tudja megteremteni, ha a diákok hajlandóságot mutatnak a komoly munkára. Itt ez szerencsésen megvalósult. Sokan mondják azt a mai fiatalokról, hogy érzéketlenek, felületesek, ez viszont nem igaz. Mélyen átélt emberi sorsok kerültek a színpadra, ez az õ érzékenységüknek volt köszönhetõ.

Mit gondoltok arról, milyen módon tudjuk megõrizni történelmi hõseink emlékét?



KZ: Sokféle műsort láttam már életem során, és jó is, hogy sokféle megközelítésben találkozhatunk történelmünk jeles eseményeivel. Vannak olyan műsorok, amelyek inkább tények halmazára épülnek, mások élményt és érzést adnak. Hozzám ez utóbbiak állnak közel. Vagyok olyan szerencsés, hogy több megemlékezésen szereplőként vehettem részt, ezért tudom azt, hogy aki szerepel egy ünnepi műsorban, az nemcsak befogadja, hanem át is érzi annak lényegét.

KO: Nekem az a megélesem, hogy a külsőségek, a nagy szavak gyakran épp a lényegtől fosztják meg az ünnepet. Láttam már olyat, hogy valaki csak leteszi a koszorút egy megemlékezésen anélkül, hogy belegondolna, mi is történt valójában.

FÁ: Számomra a főpróbán, a kivetítéssel együtt lett teljes a kép. Láttam az arcokat, olvastam az évszámokat, kiszámoltam, hány évesek voltak ezek a fiatalok. 16, 18, 20... Az a pillanat megmaradt bennem, amikor rájöttem, ezek a srácok, akiknek az életéből mi most néhány napot megformáltunk, valós emberek, és tényleg meghaltak a szabadságért.

BP: Éppen ezt szerettem volna hangsúlyozni a dalválasztással és azzal, ahogy lezártam a színdarabot. Máté Péter Most élsz című dalát Kákonyi Panna előadása újraértelmezte. Szerettem volna, ha mindenki átérzi annak örömét, de egyben súlyát, hogy ő ennyi idősen hazamehet, és megölelheti a családját, amit a kivetítőn fotókon megjelenő fiatalok nem tudtak megtenni. Semmiképp sem szerettem volna

teátrális gesztusokkal elvenni a fókuszot a nap valódi hőseiről. A színdarabban a gimnazisták jelenítették meg őket, azt szerettem volna elérni, hogy az utolsó percek, és a dal szóljon a valódi szereplőkről.

Ezek szerint a hősök emléke addig él, ameddig beszélünk róluk?

GM: Ez így van. Számomra a gimnáziumi évek legmegrendítőbb megemlékezése az volt, amikor Hatala Emese tanárnő saját családjá történetét dolgozta fel, és a műsor végén könnyes szemmel szólt hozzánk tanárnő édesapja. Kezet foghattunk, és beszélhettünk vele.



FÁ: Magasan a legközelebb áll hozzám is az az ünnepi megemlékezés. Személyessé vált ez az ünnep. Azóta is büszkén köszönök neki az utcán, és ő fogadja a köszönésemet. Ez a köszönés október 23-t jelenti nekem. A mai műsor még inkább mélyítette a kötődésemet ehhez a naphoz.

BP: Amikor átküldtem egyetemi tanáromnak, Bartók tanár úrnak a forgatókönyvet, ő azt mondta, el kell hagyni a történelmet egy ilyen műsornál. Ezért nem volt a forgatókönyvben adathalmaz, viszont éppen ezért kerültek bele például a cigarettázós jelenetek. Nem „szenteket”, nem hibátlan, steril személyeket akartam megjeleníteni, hanem valódi embereket. A történelmi hűség része ugyanis ebben az esetben az is, hogy ebben a felfokozott állapotban ezeknek az embereknek valahogy ébren kellett maradniuk. Így válik érthetővé az, hogy bizony ott voltak előttük az üvegek és a cigaretta is, ezt nincs értelme tagadni. Jó, ha emberi sorsokon keresztül személyessé, és átélhetővé válik a történelem.

A műsor nagyon erős pontjának éreztem Sipos Gyula Egy orosz katonáról című versét, amit Balázs tolmácsolásában hallhattunk. Szinte megállt a levegő a nézőtéren, amikor elmondtad. Hogyan került épp hozzád ez a szöveg?

CSB: Tanár úr ezúttal nem szereppel keresett meg, hanem ezzel a verssel. Azonnal megérintett, és nagyon mélyen átéreztem, örülök, ha látszott az előadáson. Zeke Katalin tanárnő sok instrukciót adott a megfelelő szövegtagoláshoz.

Ki segített a darab színpadra állításában?

BP: Zeke Katalin tanárnő nélkül nem sikerült volna megvalósítani az elképzeléseimet. Rutintalan vagyok még ebben a szerepkörben, és nagyon sokat tanultam tőle színpadképről, kifejező szövegmondásról.

KO: Tanárnő profizmusa, és türelme, a belőle áradó szeretet sok nehézségen átsegített minket.

Vannak-e további terveitek?

BP: Nagyon szeretnék a hagyományos október 6-i emlékkonferencia mintájára október 23-hoz kapcsolódva meghonosítani tudományos ülést. Jónak tartom, hogy nem kész forgatókönyveket viszünk színre, hanem egyéni darabokat magas színvonalon, amilyeneket Hajagos tanár úrtól megszokhattunk. Szeretném tovább vinni ezt a hagyományt. Már nekem is van 4-5 forgatókönyvem, melyek megvalósításra várnak. Nemzeti ünnepeink a férfiak köré szerveződnek, jó lenne egy „női” darabot létrehozni, melyben a nők szerepét, helyzetét vizsgáljuk. Terv tehát van bőven.



Egy izgalmas alkotói folyamat végén sok kérdésre választ kaptunk emlékezetéről, ünnepről, generációk közti kapcsolatokról. De mindenekeelőtt arról, hogy beszéljünk múltunkról, jelenünkről, mert míg beszélünk nagy történelmi és a történelem villámfényében megjelenő hőseinkről, addig emlékezünk.

Tomcsik Erika